

Tavs Viden

Klumme i Politiken, Bøger

11. december 1999

Det er vel alle gode udtryks skæbne at lide banaliserings-døden. Så snart et udtryk bliver smart vil vi alle gerne bruge løs af det, og så går de finere nuancer nemt fløjt. Forleden så jeg her i avisen udtrykket *tavs viden* brugt i betydningen viden som ikke udtrykkes - lidt som man engang talte om "det tavse flertal". Det kunne selvfølgelig godt have været meningen med udtrykket. Men den egentlig pointe med dette rammende udtryk "tavs viden" burde få lov at overleve lidt endnu.

Det var den ungarsk fødte kemiker og filosof Michael Polanyi (1891-1979) som for mere end 40 år siden, mens han var tilknyttet Oxford universitet, første gang gjorde opmærksom på, at der bag en hvilken som helst færdighed - herunder endog de færdigheder man må besidde for at mestre de eksakte videnskaber - altid og nødvendigvis befinder sig et lag af uformel viden, viden som ikke alene er uerkendt, men som i et vist omfang slet ikke kan erkendes. Det er denne form for viden Polanyi kaldte tavs viden.

Ideen om en sådan implicit viden er vel nærmest kommet på mode her i 90erne. Men da Polanyis bog "Personal knowledge" første gang udkom i 1958 var der ikke meget forståelse for den. Naturvidenskaben fremstod endnu som århundredets urørlige sejrherre og ikke mange fandt det umagen værd at overveje, om naturvidenskaben kunne have uartikulerede normer i selve sit grundlag. Dertil kom at der i psykologien herskede en behaviorisme, som ikke anså menneskets indre liv for at være et gedigent videnskabeligt emne.

Da behaviorismen omsider måtte vige var det kun for at give plads for en aggressiv computer-orienteret rationalisme, der absolut ikke havde nogen sans for den ide, at intelligens kunne forudsætte et lag af uberegnelig tavs viden. Polanyis værk var vel sagtens også ukendt for dette avancerede segment af det videnskabelige miljø.

Heller ikke blandt behaviorismens fremfarende kritikere på 70ernes venstrefløj var Polanyi en inspirationskilde. Jeg husker endnu hans epokegørende, artikel i Science fra 1968, hvor han fremfører en sprogvidenskabeligt inspireret kritik af den molekylære reduktionisme i biologien. På venstrefløjen var man ivrig efter at påvise magtstrukturernes gennemslag i naturvidenskabens forskningshorisont. Polanyis perspektiv hørte næppe hjemme under den fane.

Alligevel har begrebet tavs viden ført en niche-tilværelse gennem alle årene for så pludselig at få ny aktualitet bl.a. takket være nyere kognitionsforskning. Lidt finurligt udtrykt kan man sige, at det ikke længere er rationelt at bortrationalisere den

indsigt, at rationaliteten kun udgør et tyndt lag fernis oven på et kæmpe område af metaforisk og i det væsentlige ubevidst tankevirksomhed.

Hvad Polanyi sagde i 1958 var egentlig simpelt nok: 1) Menneskets intellektuelle overlegenhed skyldes næsten udelukkende sprogevnene. 2) At mennesket har talens gave kan ikke selv bero på sproget og må derfor skyldes før-sproglige talenter. 3) Lige bortset fra sproglige tricks er mennesket kun en anelse bedre end dyrene til at løse problemer. Det følger heraf, skriver Polanyi, "at de uartikulerede evner, potentialer, hvorved mennesket overgår dyrene og som i og med at de kan frembringe tale er ansvarlige for menneskets hele intellektuelle overlegenhed, i sig selv må være umærkelige (imperceptible)"

At forstå denne sætning kræver vel i sig selv en ganske stor portion tavs viden. Det er blot en form for tavs viden, der ikke er så udbredt i naturvidenskabelige kredse. Med urette tror jeg. For det er en tavs viden der måske kunne have sparet os for flere tiårs tåbelig intelligens-modellering.

Michael Polanyi, "Personal Knowledge", Routledge, London 1978 (1. udgave 1958).